Üleriigilise planeeringu “Eesti 2050” KOV-idega koosolekute kokkuvõte

15.10.2025 Ristil
04.11.2025 Võrus
05.11.2025 Haljalas

Sissejuhatus

Esitluses anti ülevaade Üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ rollist Eesti ruumilise arengu põhiraamistikuna, mis seab pikaajalise visiooni ja suunised aastani 2050. Avati ruumipoliitika kujunemislugu ning planeeringu koostamise aluseks olnud alusuuringud, trendianalüüsid ja stsenaariumid. Keskseks teemaks oli Eesti rahvastiku ruumiliste muutuste iseloom: süvenev pealinnastumine, Kagu-Eesti ja Ida-Virumaa kahanemine ning teenuste ja taristu surve kasvupiirkondades.

Slaidikava rõhutas kahte strateegilist suundumust: pealinnakeskse arengu tasakaalustamist tugevamate piirkondlike linnade kaudu ning valglinnastumise pidurdamist, toetades kompaktset ja tõhusat ruumikasutust. Tutvustati toimepiirkondade mudelit ning selle kriteeriume (elanikkond, tööturu mastaap, kõrghariduse osakaal), mis loovad eeldused tugevamate regionaalsete tõmbekeskuste kujunemiseks. Samuti selgitati kasvavate ja kahanevate piirkondade erinevaid ruumilisi vajadusi, rõhutades pruunalade taaskasutust ja loodusliku maa säästmist.

Edasi käsitleti rohevõrgustiku seisundit, vajadust tõsta selle ökoloogilist kvaliteeti ning kavandatavaid põhimõtteid uue õigusliku regulatsiooni kontekstis. Liikuvuse osas rõhutati raudtee ja Rail Balticu rolli ühenduvuse suurendamisel ning multimodaalse liikuvuse edendamist. Ettevõtluskeskkonna peatükis toodi välja taristuga varustatud ja sümbioosivõimalusi pakkuvate tööstusalade tähtsus ning vajadus majandusarengu regionaalse tasakaalustamise järele.

Tutvustavale slaidiesitlusele järgnes arutelu, milleks esitati 2 teemapunkti:

1. Palun arutage tabelis kajastuvat asustuse tüpoloogiat. Kas asustuse tüüpidena esitatud asustuse arengukontseptsioon aastani 2050 tundub mõistlik? Kas on midagi, millele ei ole tähelepanu pööratud või mis võiks olla teisiti? Millised on sellise arengukontseptsiooniga kaasnevad riskid?

2. Palun arutage skeemidel toodud planeerimissuuniseid kasvupiirkondadele ja kahanevatele piirkondadele. Kas suunised võiksid toimida, on arusaadavad?

Risti koosoleku arutelus kõlama jäänud teemad

Arutelus käsitleti kohaliku tasandi ja üleriigilise planeerimise rollijaotust ning kogukondlikke ootusi teenuste kättesaadavusele. Tõstatus mure, et koolivõrgu kavandamine üksnes ajakriteeriumite alusel ei ole realistlik väiksemates piirkondades ning kohalik omavalitsus peab säilitama otsustusõiguse, mitte alluma automaatsele sulgemisloogikale. Samuti märgiti, et tiheasustusalade kärpimine on mitmes vallas juba toimunud ja arengupotentsiaal on piiratud, kuid ettevõtlusalade planeerimine on jäänud üheks oluliseks prioriteediks.

Oluline aruteluteema oli rohevõrgustiku sisu ja rakendamise praktika. Tõdeti, et vaidlused tekivad eelkõige põhimõtete väärinterpretatsioonist (nt väide, et tuulikuid ei tohiks rohevõrgustikku paigutada), kuigi kriitilisem küsimus on sidususe tagamine ja läbipääsude toimimine. Märgiti, et Rail Balticu ja teiste suuremõõtmeliste taristute tõttu on rohevõrgustikku juba ümber hinnatud ning suuremad muudatused on pigem kosmeetilised. Samas peeti keerukaks ökoduktide ja muude sidususlahenduste planeerimist läbi üldplaneeringute, mis ei pruugi olla selleks sobiv instrument.

Arutelus tõstatus laiem vajadus selgema strateegilise raamistikuga planeerimise järele – nii teedevõrgu, sadamate, lennuväljade kui ka energiamahuka ettevõtluse osas. KOV-id tõid välja, et praegu puuduvad ühtsed regionaalsed eelised, millele arengut suunata, ning koostööd omavalitsuste vahel tehakse vähe. Samuti käsitleti uuemaid trende (nt droonililiklus, jalg- ja jalgrattateede võrgustik) ning vajadust parema andmekasutuse järele, sh tuuleparkide planeerimise infosüsteemides. Toimepiirkondade kontekstis sooviti, et rahvaarvu näitamine vastaks ÜRP narratiiviga ning kajastaks toimepiirkonna tervikpildi, mitte üksnes keskuse elanike arvu.

Võru koosoleku arutelus kõlama jäänud teemad

Võru aruteludes tõstatus mitmeid küsimusi toimepiirkondade loogika, tabelite ülesehituse ja piirkondade eripärade kohta. Mitmed osalejad leidsid, et praegune „maapiirkonna“ mõiste moonutab tegelikkust, kuna Tallinna ja Tartu ümbrus ei ole võrreldav ääremaadega. Asulatüüpide tabelit peeti ebaõnnestunuks alates teisest reast: see ei anna reaalseid suuniseid ning meenutab varasemate maakonnaplaneeringute praktikat, mis tekitas inimestes valearusaama teenuste puudumisest maapiirkondades. Samuti peeti oluliseks, et mitmed kohad võivad jääda kahe kategooria piirile.

Kahanemisega kohanemise põhimõtted tekitasid tugevat debatti. Leiti, et raudtee ei ole Võru ega teiste kahanevate piirkondade jaoks realistlik liikuvuse „selgroog“ ning üleriigiline 1-tunni eesmärk ei kehti sarnastes kontekstides. Samuti oldi arvamusel, et valglinnastumise mõiste ei sobi kõikjale – näiteks Põltsamaal võiks jätkuvalt lubada linna serva taha ehitada. Mitmed osalejad toonitasid, et kahanemisjoonised ei tohiks automaatselt eeldada hoonete mahalammutamist (nt Võru näide).

Oluline osa arutelust keskendus piirkondlike linnade ja väikekeskuste rollile. Rõhutati vajadust käsitleda haldusüksusena toimivaid linnu (nt Elva, Viljandi, Valga) eraldi loogikaga ning vaadata neid toimepiirkondades erinevalt. Tehti ettepanek laiendada piirkondlike linnade loendit — eriti oluline on Valga, mis nähtusena on poliitiliselt tundlik ning millel on piirkondlik värav-roll. Samuti peeti vajalikuks tugevdada väikseid keskusi Lõuna-Eestis (nt Mustvee, Lihula, Räpina–Värska, Vastseliina), et vältida piirkondade hääbumist. Aruteludes rõhutati vajadust, et riigi kohalolu ja riigiasutuste roll peaks nendes keskustes suurenema.

Mitmes laudkonnas käsitleti ka liikumist ja teenuseid. Leiti, et ühistransporti on peamiselt käsitletud üksnes suurtes keskustes, kuigi tegelik vajadus on väiksemates. Vajaka jäi tervishoiu, gümnaasiumihariduse, huvihariduse ja muude oluliste teenuste põhimõtete selget avamist. Tuletati meelde, et ÜRP ei tohi tugineda ainult suurte linnade loogikale – väikekeskuste ja väikeste valdade vajadused on teistsugused. Samuti rõhutati soovi, et väikekeskuste täppe Lõuna-Eestis oleks rohkem.

Lisaks tehti täpsustusi seoses toimepiirkondade tabeliga: sooviti, et tabel oleks paremini arusaadav ja et rahvaarvu esitlus ei põhineks ainult keskuse elanike arvul, vaid kajastaks toimepiirkonna tegelikku ulatust. Viimaks rõhutati vajadust paremini arvestada regionaalpoliitilisi eesmärke, sealhulgas võimalust lubada veekogude äärde rohkem ehitada kui üks „prääник“ kahanevate piirkondade toetamiseks.

Haljala koosoleku arutelus kõlama jäänud teemad

Haljala arutelu keskendus eelkõige kasvamise–kahanemise suuniste praktilisele rakendatavusele ning sellele, kuidas asulatüüpide tabel toetab KOVide igapäevast planeerimist. Osalejad rõhutasid, et suunised võiksid olla selgelt kohustuslikud, et omavalitsused saaksid neid kohe kasutusele võtta. Asulatüüpide tabelit hinnati tööriistana väga kasulikuks, kuid leiti, et mitmed piirkonnad (nt Haljala, Kehra, Kiviõli, Narva-Jõesuu) ei kajastu praegu väikekeskuste kaardil hoolimata sellest, et nad vastavad kriteeriumitele ja omavad olulist taristut või regionaalset rolli. Samuti tõstatus küsimus Ida-Virumaa puhul – piirkonna potentsiaal peaks olema esitatud terviklikumalt, arvestades nii linnastu võimalikke arenguid kui ka liitumiste perspektiivi.

Aruteludes rõhutati haridus- ja teenusevõrgu kriitilist tähtsust, eriti väikestes keskustes, kus gümnaasiumi kadumine või riiklike asutuste lahkumine mõjutab kogukondlikku elujõudu otseselt. Esile tõsteti, et kiire internet ja kvaliteetne kinnisvara on väikekeskuste püsimise ja noorte perede kohale meelitamise seisukohalt keskse tähtsusega. Mitmes laudkonnas peeti vajalikuks täpsustada tabelis toodud teenuste sisu ning käsitleda lisaks klassikalistele teenustele ka puhke- ja rohevõrgustiku elemente. Samuti leiti, et maapiirkondade väärtused vajavad paremat rõhutamist – pelgalt kasvamise–kahanemise fookus võib tugevdada ääremaastumise tunnet.

Liikuvuse ja ühenduste teema oli arutelus läbiv. Leiti, et raudtee ei saa olla universaalne lahendus ning kogu liikuvuse raamistik ei peaks eeldama rööbastranspordi keskset rolli. Väikestes asulates on võtmeküsimuseks hoopis usaldusväärne ühendus suuremate keskustega, sh vajadusel nõudepõhiste lahenduste kaudu. Samuti märgiti, et ühendused väikekeskuste omavahel on sageli väga nõrgad ning see mõjutab nii teenuste kättesaadavust kui ka inimeste liikumisvalikuid. Haridusteemad, ühenduste kehv tase ja riigiasutuste koondumine suurematesse keskustesse suurendavad ohtu, et väiksemad piirkonnad jätkavad tühjenemist.

Visuaalsete materjalide kohta toodi esile, et keskuste „mummud“ peaksid olema läbipaistvamad, et allolevad keskused ei kaoks, ning et tabelite tühjad lahtrid vajaksid põhjendusi. Samuti toonitati väikesaartel kehtivaid erisusi – seal ei kehti mitmed samad loogikad, mistõttu oleks vajalik eraldi märkus või tingimused. Lisaks rõhutati vajadust regionaalse ettevõtluse tugevdamise järele ning tõstatati ühendusteede (nt Jõhvi–Narva 4-realine) suur tähtsus Ida-Virumaa ja Virumaa sisese sidususe seisukohalt.